

Krimstermolen Zuidwolde gerestaureerd

Grootste poldermolen van Groningen

Als jochie van acht volgde hij al de wederopbouw van de Krimstermolen aan het Boterdiep Oostzijde 3 in Zuidwolde. Hij ging er met z'n vriendjes regelmatig kijken hoe de molen in 1977 werd opgebouwd en dagelijks meer vorm kreeg. Aan het woord is Hans Wolthuis (1969), intussen al 23 jaar molenaar op de Krimstermolen. Een andere naam van de molen is De Phoenix, al wordt die in de praktijk zelden gebruikt. Ik spreek daar met hem en zijn zoon Arjan (1999) over hoe de molen was, geworden is en nu functioneert.

Geschiedenis

Ten noorden van Bedum stonden rond 1816 drie watermolens met elk één vijzel, die de oostelijke Bedumerpolder (groot 1.364 ha) bemaalden. Die molens staan er niet meer. Eén ervan, de Krimster, is in 1862 afgebroken en verplaatst naar het Kardingermaar in het Reidland bij Ellerhuizen. De andere twee, die eveneens werden afgebroken, werden elders opgebouwd als korenmolens: Adam in Delfzijl en Eva in Usquert. Een stoomgemaal verving deze drie. Zo'n veertig jaar later, na de brand op 3 oktober 1903, werd wat er van de Krimstermolen over was direct afgebroken. Op dezelfde plaats, uit de as herrezen, verscheen er in 1904 een iets grotere molen De Phoenix, nu met twee vijzels. Het werd een kopie van De Goliath (1897, Eemshaven) die er model voor stond. Architect/tekenaar Klippes uit Bedum zorgde voor het ontwerp. De uitvoering was in handen van M. Noordwier. In de volksmond bleef de molen echter de Krimstermolen heten. Bij de ruilverkaveling rond Ellerhuizen werd de grote waterschapspolder die ontstond voortaan elektrisch bemalen. De Phoenix verloor zijn functie en werd na 1969 overbodig. In 1976 startte de Molenstichting Hunsingo e.o.*, intussen eigenaar van de Krimstermolen, de voorbereidingen van de verplaatsing naar het Boterdiep bij Zuidwolde. In 1977 werd de molen gedemonteerd en door molenmaker Dunning/Bremer uit Adorp opgebouwd bij Zuidwolde. Daar kreeg hij een reservebemaalingsfunctie. Hij werd met zijn gevluht van ruim 24 meter de grootste poldermolen van de provincie Groningen. De officiële opening vond plaats op 30 april 1979.

Het onderhoud en de restauratie

De jaren gingen niet onopgemerkt voorbij. De molen takelde af en wegens achterstallig onderhoud stond hij in 2006 uiteindelijk stil. In 2008 en 2010 zijn subsidies aangevraagd, op basis van restauratie en onderhoudsplannen, voor algeheel herstel van de molen. Deze aanvragen werden niet gehonoreerd. In het kader van regulier Brim-onderhoud is in 2011 aan de molenbouwer (Dunning) opdracht gegeven het gevluht te herstellen en de ondersteuningsbalken van het gevluht, windpeluw en burgemeester en wethouders te vernieuwen. Bij het herstel aan het gevluht zijn diverse onderdelen van de verdekking vernieuwd. Tevens zijn er heklatten en puntstukken vervangen. Ook is de staartconstructie (tijdelijk) versterkt zodat de molen weer veilig kon kruien. Deze werkzaamheden zijn in 2012 afgerond waarmee de molen weer kon draaien voor de prins. Bij het opstellen van het onderhoudsplan voor de jaren 2013-2018 is een restauratiebestek opgesteld door J. Tiedema, van Van Reeuwijk bouwmeester. Dit bestek omvatte de werkzaamheden waarmee de molen ook weer kon malen om bij wateroverlast steun te kunnen bieden aan het naastgelegen gemaal Casper Hommes. Zo behield de molen zijn reservebemalingsfunctie voor het bemalingsgebied Hunsingo (circa 3.600 hectare, eventueel zelfs 4.800 hectare).

In het voorjaar van 2013 is in het kader van het Budget Restauratie Rijksmonumenten Groningen (BRRG)

subsidie aangevraagd bij de provincie Groningen. Tevens zijn, in samenspraak met Het Groninger Molenhuis, aanvragen gedaan voor cofinanciering van de vier restauraties. Op 25 juni 2013 is de beschikking voor de restauratie ontvangen. Hiermee kon de restauratie op basis van de aanbesteding aan molenbouwer Doornbosch gegund worden. Tegelijkertijd werd ook poldermolen Zilvermeeuw bij Onderdendam, eveneens in eigendom van molenstichting Hunsingo, gerestaureerd. Na 40 jaar kwamen de hekjes weer terug op de vijzelbakken. En ook op de uitstroombak ('t oetlopersgat) is het hek terug, zo precies mogelijk nagemaakt naar de oorspronkelijke situatie van voor de verplaatsing in 1977. Molenbouwer Doornbosch bouwde de twee houten vijzels. Vroeger maakte men die van eikenhout. Die gingen zo'n 30 jaar mee. Nu zijn ze van bilinga*, een tropisch hardhout afgewerkt met Olympic stain waardoor ze nog langer houdbaar moeten zijn. De capaciteit van de vijzels bedraagt $\pm 60\text{m}^3$ per minuut bij een snelheid van 60 enden per minuut.* De molenbouwer vernieuwde ook het staartwerk, spruiten en staartbalk. Rietdekkersbedrijf Kleinjan uit Den Ham (Overijssel) heeft het rietdek van de kap vervangen. Alle werkzaamheden werden onder directievoering van Van Reeuwijk bouwmeester uitgevoerd. Anne Wieringa was als technisch adviseur van de molenstichting nauw bij het hele restauratieproces betrokken. De oplevering vond plaats op 8 september 2015.

Feest

Na een grondige schoonmaakbeurt en een nauwkeurige controle van kammen, wiggen, spillen en het smeren van de verschillende lagers door de molenaars Hans Wolthuis en Harmannus Noot was het dan eindelijk zover. Op 10 oktober 2015 vond de feestelijke opening plaats van de gerestaureerde molen.

Na ruim 15 jaar draait hij weer met twee vijzels tegelijk. En hoe! Daar waren niet alleen de beide molenaars bij aanwezig maar ook vele genodigden en belangstellenden.

Om 15.45 uur lichtte Roeli Broekhuis van het Molenhuis de vang. En dankzij de vrij krachtige oostenwind draaide de molen met de twee vijzels als een zonnetje. Feestelijk!

Wat blijft er nog te wensen over?

Hans: "Het verven van het buitenwerk is nog niet helemaal voltooid. Dat moet volgend jaar gebeuren in het kader van het Brim-onderhoud. Er moet nog een afschermingshekje komen voor het spoorwiel, echt iets om op windstille dagen te doen. En de molen moet nog behandeld worden tegen houtworm." Verder is Hans zeer tevreden over deze molen met de twee

houten vijzels. Best bijzonder, vindt hij, want daar zijn er in Groningen niet veel van. Alleen De Goliath in de Eemshaven, de Westerse molen in Nieuw-Scheemda, De Dellen in Scheemda en De Eendracht in Sebaldeburen hebben dat. Maar in Beerda (Friesland) heeft De Olifant zelfs drie vijzels.

In de molen hangt onder andere een foto uit de jaren dertig. Daarop staan de grootouders en enkele andere familieleden van Hans Wolthuis. Zij waren in die tijd landarbeiders in Ellerhuizen. Tijdens het werk op het land zullen ze de molen, die nog op die plek stond, vaak hebben zien draaien. Voor hen was het droog houden van het gebied van levensbelang. Daardoor konden ze er toen een bestaan opbouwen. Voor Hans nu een extra reden waarom de Krimstermolen nog lang behouden moet blijven!

- * 60 enden= 60 wieken die per minuut voorbij komen; 1 wiek/seconde.
- * Bilinga (soms ook Opepe genoemd in België) =houtsoort met gouden kleur afkomstig van bomen uit West-Afrika - geslacht Nauclea uit de Sterbladigenfamilie (Rubiaceae). etenschappelijke naam: Nauclea diderrichii.

Molenstichting Hunsingo e.o.

In 1972 opgericht, is op dit moment (2015) nog steeds eigenaar van de Krimster. Het beheert een aantal poldermolens. Samen met de molenstichtingen Westerkwartier en Fivelingo ging de stichting in het najaar op in de nieuwe 'Stichting De Groninger Poldermolens'.